

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Кафедра теорії та методики практичної психології

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ДИСЦИПЛІНИ
КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ**

УДК 150.19 + 364. 24

ББК 88.47

М 34

Рецензенти:

Вдовіченко О. В. – доктор психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Гузенко В. А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № від 2020 р.).

Лазоренко Т. М. Методичні рекомендації до курсу «Клінічна психологія» для студентів 3 року навчання спеціальності 053 «Психологія». - Одеса : Університет Ушинського, 2020. – 34 с.

ЗМІСТ

ВСУП.....	4
Розділ 1. Лекційні заняття.....	7
Розділ 2. Семінарські та практичні заняття.....	11
Розділ 3. Лабораторна робота	20
Розділ 4. Питання для самоконтролю.....	30
Розділ 5. Література.....	32

ВСТУП

Мета курсу – сформувати у студентів систему спеціальних знань у галузі сучасної клінічної психології, ознайомити з основними розділами та категоріями клінічної психології, зі змістом дослідницької та практичної діяльності клінічних психологів.

Вивчення курсу «Клінічна психологія» як галузі професійної діяльності направлено на підвищення знань студентів про порушення психіки особистості, про вплив захворювань на особистісну структуру, а також про можливість застосування цих знань під час практичної діяльності.

Структура цього курсу розрахована на вирішення таких **завдань**, як-от:

- оволодіти теоретичними засадами та принципами клінічної психології;
- сформувати цілісне уявлення про проблеми та потреби клієнта з урахуванням різних психологічних та індивідуальних факторів;
- опанувати знаннями і навичками щодо визначення спрямованості і глибини психічних порушень;
- навчитися розпізнавати види порушень особистості і визначати шляхи їхньої корекції;
- розвинути необхідні професійні навички для роботи із хворою людиною.

Статус дисципліни. Навчальна дисципліна «Клінічна психологія» є обов'язковим предметом освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» «Психологія» за спеціальністю 053 «Психологія». Зміст дисципліни забезпечує спеціальну підготовку майбутніх психологів відповідно до сучасних вимог.

Передумови для вивчення дисципліни. Навчальна дисципліна «Клінічна психологія» вивчається на основі теоретичних знань і практичних умінь, що студенти засвоїли із передбачених програмою базових курсів «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Психофізіологія»,

«Психодіагностика», «Основи психологічного консультування».

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- ***знати:*** цілі та завдання клінічної психології; мати уявлення про її предмет та основні прийоми використання природних чинників власного загартовування для протидії несприятливих факторів навколишнього середовища;
- ***знати:*** принципи роботи і функції клінічних психологів для визначення резервних можливостей організму людини;
- ***знати:*** про пріоритетні напрями в сучасній клінічній психології для фізичного самовдосконалення та збереження здоров'я.
- ***уміти:*** застосовувати спеціальні психологічні знання при вирішенні завдань подальшої професійної діяльності; реалізовувати нові технології професійно-психологічної підготовки та перепідготовки кадрів, використовувати спеціальні методи психодіагностики, засоби профілактики щодо попередження психічних захворювань.

Основні форми роботи в процесі вивчення дисципліни: лекції, практичні, семінарські і лабораторні заняття, самостійна робота.

На лекційних заняттях студенти засвоюють теоретичний матеріал з курсу, окресленого навчальною програмою.

На семінарських, практичних заняттях на основі самостійного опрацювання психологічної та інформаційно-довідникової літератури студенти набувають та поглиблюють нові знання, розкривають суть окремих питань та психологічних проблем, пов'язаних з темами занять.

Під час лабораторних занять студенти відпрацьовують навички, прийоми психодіагностики, засоби профілактики і корекції щодо психічного здоров'я.

Самостійна робота дає змогу навчити студентів свідомо працювати не тільки з навчальним матеріалом, а й з науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, підвищувати свій професійний рівень.

Для успішного засвоєння навчального курсу слід дотримуватися вимог та рекомендацій, викладених у методичних матеріалах.

Методичні рекомендації були підготовлені відповідно до тем, передбачених навчальною програмою з курсу “Клінічна психологія”.

РОЗДІЛ 1

ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ

Модуль 1. Вступ у клінічну психологію

Змістовий модуль 1.

Теоретичні основи і методологічні проблеми клінічної психології.

Тема 1. Предмет і об'єкт клінічної психології.

Поняття клінічна психологія. Структура клінічної психології. Загальна і приватна клінічна психологія та її розділи. Клінічна психологія та її зв'язок з іншими науками. Поняття етіологія, патогенез, норма, патологія, симптом, синдром.

Література: [2; 8; 10; 14; 16].

Тема 2. Історичний огляд клінічної психології.

Становлення клінічної психології у ХІХ столітті (Ф. Пінель, Б. Рац, П. Жане, Е. Крепелін, В. М. Бехтерев, З. Фрейд); гуманістичний й антипсихіатричний напрями; загальна та клінічна психологія ХХ століття. Вітчизняні засновники клінічної психології. Роль Б. Д. Карвасарського в розвитку клінічної психології. Актуальні проблеми клінічної психології на сучасному етапі.

Література: [2; 8; 14; 16; 21].

Змістовий модуль 2.

Поняття здоров'я та хвороби в клінічній психології.

Тема 3. Основні поняття клінічної психології.

Поняття здоров'я і його види. Умови розвитку нормального психічного здоров'я. Поняття хвороба. Психічна хвороба. Біологічні, психосоціальні та соціокультурні фактори психічної патології. Теорія Л. С. Виготського «первісних та вторинних дефектів». Фактори, які впливають на формування дефекту.

Література: [2; 3; 7; 8; 10].

Тема 4. Проблема особистості в клінічній психології.

Формування і розвиток особистості. Вікові дізонтогенії особистості. Норма та патологія особистості. Структурні мозкові порушення та їх психічні прояви. Синдром ураження потиличних доль. Синдром ураження скроневих доль. Синдром ураження тім'яних доль. Синдром ураження лобових доль. Дифузні мозкові порушення.

Література: [3; 10; 14; 16].

Тема 5. Проблема методу в клінічній психології.

Методи дослідження в клінічній психології. Класифікація психодіагностичних методик (інтроспективні, екстраспективні, проєктивні). Метод клінічної бесіди. Метод клінічного інтерв'ю. Метод спостереження. Методики, які використовують у медичній практиці.

Література: [3; 4; 7; 8; 11; 14; 16; 19].

Змістовий модуль 3.

Системи класифікації патопсихологічних розладів та їхня етіологія.

Тема 6. Міжнародна класифікація хвороби.

Історія створення системи класифікацій (Е. Крепелін). Особливості основних класифікацій (на прикладі DSM-IV і МКБ-10). Класи, одиниці, осі, принципи, віднесення. Надійність і валідність класифікацій. Помилкові діагнози та діагностичні «ярлики».

Література: [8; 11; 14; 16; 19].

Тема 7. Основні поняття та концепції психосоматопатології.

Поняття та концепції психосоматичної патології. Теорії З. Фрейда, К. Юнга, А. Адлера. Учення про специфічні особистісні «профілі» (Д. Данбар, Д. Фрідман, Р. Розенман), теорія «алекситимії» (П. Сіфнеос), теорія емоційного стресу. Нейрофізіологічне направлення (П. К. Анохін, Н. П. Бехтерева, В. Д. Тополянський). Психофізіологічний напрям (Р. Джонсон, К. В. Судаков). Інтегративні теорії (Г. Вайнер, В. Вайцзеккер).

Література: [1; 9; 13; 20; 22]. Допоміжна література: [1; 8].

Тема 8. *Різновид психосоматичних розладів.*

Психосоматична патологія (гострі психосоматичні реакції, соматоформні розлади, психосоматози). Гіпертонічна хвороба (есенціальна гіпертензія). Ішемічна хвороба серця (ІХС). Синдром гіперактивності. Синдром зверх компенсації. Синдром краху. Виразкова хвороба шлунку і дванадцятипалої кишки. Ревматоїдний артрит. Бронхіальна астма. Цукровий діабет.

Література: [1; 9; 13; 15; 17; 20; 21].

Змістовий модуль 4.

Вплив соматичної хвороби на психіку.

Тема 9. *Внутрішня картина хвороби (ВКХ). Типи реагування на хворобу.*

Поняття ВКХ. Аутопластична картина хвороби (К. Гольдшейдер). ВКХ (О. Р. Лурія). Переживання хвороби (Е. О. Шевальов, В. В. Ковальов). Реакція адаптації (Е. О. Шевальов, О. В. Крербіков). Позиція Я.П.Фумкіна щодо хвороби. Відношення до хвороби (Л. Л. Рохлін). Рівні ВКХ. Класифікації ВКХ. Типи особистісної реакції на захворювання (Б. А. Якубов). Типи психологічного реагування на захворювання (А. Е. Лічко, Н. Я. Іванов). Зміна особистості при соматичних захворюваннях.

Література: [11; 13; 15; 17]. Допоміжна література: [3; 4; 8].

Змістовий модуль 5.

Професійні й етичні засади діяльності клінічного психолога.

Тема 10. *Медична етика і деонтологія.*

Поняття деонтології. Принципи деонтології. Права та обов'язки клінічного психолога. Проведення патопсихологічного дослідження та підготовка висновку. Функціональні проби для виявлення резервних можливостей систем організму.

Література: [4; 5; 6; 9; 12; 17; 18; 21].

Змістовий модуль 6.

Психологія медичного працівника та лікарські справи.

Тема 11. Психологія поведінки з хворими та галузь її застосування.

Психологія поведінки як практична галузь науки. Психологія лікаря. Взаємовідношення «лікар-хворий», «лікар-сестра-хворий» у динаміці лікувального процесу. Взаємозв'язок форм взаємодії «лікар-хворий» з характером захворювання і методами психотерапії. Психологічна корекція та консультування у практиці лікаря.

Література: [4; 5; 6; 9; 12 ; 17; 18; 21].

Тема 12. Комунікативна компетенція лікаря.

Комунікативна компетентність як професійна якість медичного персоналу, психолога. Види спілкування (С. І. Самигін, Л. Д. Столяренко). Фактори, які впливають на процес взаємодії (спілкування) лікаря та пацієнта (психологічні установи, стать, вік, національність, сексуальна орієнтація, віросповідання).

Література: [4; 5; 6; 9; 12; 17; 18; 21]. Допоміжна література: [3; 20].

РОЗДІЛ 2

СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

При підготовці до занять необхідно:

1. Опрацювати лекційний матеріал за конспектом.
2. Підготуватися до практичних занять, використавши лекційний матеріал та законспектувавши рекомендовані до теми літературні джерела.
3. Занотувати основні поняття за темою практичного заняття та їх значення.
4. Законспектувати питання, які виносяться на самостійне опрацювання до відповідної теми семінарського заняття.
5. Виконати домашнє завдання, яке передбачено темою практичного заняття.

Тема 1. Предмет і об'єкт клінічної психології.

Навчальна мета заняття – закріпити і поглибити знання за темою.

План

1. Поняття клінічної психології. Структура клінічної психології.
2. Клінічна психологія, її зв'язок з іншими науками.
3. Завдання загальної та приватної клінічної психології.
4. Поняття про етіологію, патогенез, норму, патологію, симптом, синдром.

Ключові слова: медична психологія, клінічна психологія, структура клінічної психології, об'єкт та предмет клінічної психології, теоретичні та прикладні завдання клінічної психології.

Завдання для самостійної роботи:

1. Порівняти предмет і методи патопсихології та психопатології.
2. Порівняти предмет психосоматики і соматопсихології.

Домашнє завдання: заповніть таблицю «Завдання та функції клінічних психологів»:

	Види завдань клінічного психолога	Характеристика завдань
	Психопрофілактичні завдання	
	Психодіагностичні завдання	
	Експертні завдання	
	Психотерапевтичні завдання	

Тема 2. Основні поняття клінічної психології.

Навчальна мета заняття – закріпити і поглибити знання за темою.

План

1. Поняття здоров'я і його види.
2. Умови розвитку нормального психічного здоров'я.
3. Поняття про хворобу.
4. Біологічні, психосоціальні та соціокультурні фактори психічної патології.

Ключові слова: психічне здоров'я, фізичне здоров'я, соматичне здоров'я, теорія О. Р. Лурії, психічна хвороба, біопсихосоціокультурна модель.

Завдання для самостійної роботи:

охарактеризувати значення термінів: здоров'я, хвороба, норма, патологія, перед хвороба.

Домашнє завдання: оформити глосарій термінів.

Тема 3. Проблема особистості в клінічній психології.

Навчальна мета заняття – закріпити і поглибити знання за темою.

План

1. Формування та розвиток особистості.

2. Норма та патологія особистості.
3. Структурні мозкові порушення та їхні психологічні прояви.
4. Синдром ураження потиличних доль.
5. Синдром ураження скроневих доль.
6. Синдром ураження тім'яних доль.
7. Синдром ураження лобових доль.
8. Дифузні мозкові порушення.

Ключові слова: особистість, вікові періоди особистості, вікові дізонтогенії, норма та патологія, види структурних мозкових порушень.

Завдання для самостійної роботи:

виконання тестових завдань :

Завдання 1. Синдром поразки тім'яних доль характеризується:

- а) апраксією;
- б) астереогнозисом;
- в) праксисом;
- г) делірієм.

Завдання 2. При синдромі поразки потиличних доль виникає:

- а) зорова агнозія;
- б) порушення пам'яті;
- в) порушення відчуття кольору;
- г) геміанопсія.

Завдання 3. Для дифузного мозкового порушення характерна тріада Вальтера-Бюєля. Її складовими виступають:

- а) _____.
- б) _____.
- в) _____.

Завдання 4. Синдром поразки лобових доль характеризується:

- а) уповільненням темпу психічних процесів;
- б) редукцією емоційних реакцій;
- в) анозогнозією;

г) астазією.

Завдання 5. Центральна нервова система завершує своє формування до:

- а) 21 року;
- б) 18 років;
- в) 25 років;
- г) 30 років.

Домашнє завдання: скласти тези чи стислий конспект до запропонованих питань:

- 1. Проблема особистості в клінічній психології.
- 2. Вікові дізонтогенії.

Тема 4. Різновид психосоматичних розладів.

Навчальна мета заняття – ознайомитись із психосоматичними та соматопсихічними взаємовпливами, вивчити основні симптоми при психосоматичних розладах та їхню класифікацію.

План

- 1. Психосоматична патологія.
- 2. Гострі психосоматичні реакції.
- 3. Соматоформні розлади, психосоматози.

Ключові слова: конверсійні симптоми, функціональні синдроми, психосоматози, психосоматичні розлади, морфофункціональна конституція людини, функціональна система, емоційний стрес, дистрес, фрустрація, «фактори ризику», психосоматичні хвороби.

Завдання для самостійної роботи:

1. Виконання тестових завдань:

Завдання 1. Психосоматична патологія включає:

- 1. неврози;
- 2. психосоматози;
- 3. соматоформні розлади;
- 4. гострі психосоматичні реакції.

Завдання 2. Засновником теорії «специфічного емоційного конфлікту»

є:

1. А. Адлер;
2. К. Юнг;
3. З. Фрейд;
4. Ф. Александер.

Завдання 3. У основі психосоматичної патології є:

1. органічне ушкодження головного мозку;
2. травма головного мозку;
3. тілесна реакція на конфліктне переживання;
4. інфекційне захворювання.

Завдання 4. До причин виникнення булімії відносять:

- а) генетичні захворювання;
- б) низьку самооцінку;
- в) зорові галюцинації;
- г) культ стрункого тіла.

Завдання 5. Виберіть із переліку найефективнішу терапію при лікуванні булімії:

- а) арт-терапія;
- б) когнітивно-поведінкова терапія;
- в) тілесна терапія;
- г) психоаналіз.

Завдання 6. Оберіть правильну відповідь: «Нервова анорексія – це...

- а) психосоматичний розлад особистості;
- б) спадкове захворювання;
- в) розлад харчової поведінки;
- г) дисфункція нейромедіаторів».

Завдання 2. Проаналізувати ситуацію і відповісти на запитання кейсу.

Наташа, 13 років. До психолога звернулася вчителька зі скаргою. Зниження успішності, роздратованість, непритомність на уроку. Із бесіди з

мамою з'ясувалося, що в дівчинки було дещо прискорене статеве дозрівання, перша менструація в 11 років. Вона страждала від надлишкової ваги – при зрості 150 см вага була 60 кг. У цьому навчальному році в школі змінився вчитель фізкультури, прийшов «молодий і суворий». Він почав глузувати з Наталиної фігури, з її низьких досягнень із фізкультури. З інших предметів дівчинка встигала на «відмінно», готувала домашні завдання по 3-4 години на день. Після зауважень учителя дівчинка вирішила «виправити фігуру», посилено зайнялась фізкультурою та дієтою. У результаті дівчинка має вагу 30 кг, припинилась менструація. Незважаючи на це, вона виконує протягом дня по 100 присідань, готує домашні завдання стоячи, обмежує себе в їжі, вживає в основному капусту й огірки, п'є чай без цукру. На вмовляння матері з'їсти що-небудь реагує гнівом або плачем. Хворою себе дівчинка вважає, а мати не хоче показати її лікарю, «щоб не образити доньки».

При патопсихологічному обстеженні зафіксована виснажуваність психічних процесів. Обсяг і концентрація уваги не порушені, переключення утруднене. Механічне й смислове запам'ятовування успішне. Порушень мислення та інтелекту не помічається. Самооцінка висока за параметрами «розум», «характер», «товариськість»; низька за параметрами «врода» і «щастя».

При виконанні дівчинка описує себе в минулому як «гладку, ненажеру, потвору», в теперішньому за картками методики «ТАТ» всі описи пов'язані з проблемою їжі: персонажі годують один одного, обговорюють смачні страви. Улюбленим заняттям дівчинки є приготування страв, прикрашання столу.

При дослідженні за ПДО виявлена виражена акцентуація істероїдного та епілептоїдного типу.

1. З чим може бути пов'язане схуднення?
2. Яких заходів необхідно вжити?

Домашнє завдання:

1. Скласти тези чи стислий конспект за темою «Різновиди психосоматичних розладів. Механізм виникнення психоматозів».

2. Здійснити порівняльний аналіз основних концепцій психосоматичних розладів.

Тема 5. Внутрішня картина хвороби (ВКХ). Типи реагування на хворобу.

Навчальна мета заняття – закріпити і поглибити знання за темою.

План

1. Поняття ВКХ.
2. Аутопластична картина хвороби.
3. Внутрішня картина хвороби (О. Р. Лурія).
4. Відношення до хвороби (Л. Л. Рохлін).
5. Рівні ВКХ.

Ключові слова: поняття ВКХ, класифікації ВКХ, теорії ВКХ, рівні ВКХ, типи реагування на хворобу.

Завдання для самостійної роботи: опрацювати літературу за темою «Види ставлень до хвороби зі сторони хворого».

Домашнє завдання: вибрати тему для творчої роботи за проблемою ВКХ. Метою творчої роботи є самостійний вибір та опанування питань теми «Психологічний супровід особистостей з різними захворюваннями», а також систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу в цілому.

Орієнтовна структура творчої роботи має передбачати наявність:

- вступу – зазначається тема та її актуальність, мета та завдання роботи;
- теоретичного обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- основних результатів індивідуального завдання та їх обговорення – подаються якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її творчий аналіз тощо;
- висновків (із наведенням особистої думки студента стосовно розглянутого питання);
- списку використаної літератури;

- додатків (за необхідності).

Порядок подання та захист індивідуального науково-дослідного завдання у вигляді творчої роботи (есе):

1. Звіт про виконання творчої роботи (есе) подається у вигляді скріплених аркушів формату А4 (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання (за об'ємом до 10 арк.)

2. Творча робота подається викладачу, який проводить семінарські, лабораторні та практичні заняття з цієї дисципліни за тиждень до семестрового контролю.

3. Оцінка за творчу роботу виставляється на заключному занятті (практичному, семінарському тощо) з навчальної дисципліни на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом індивідуального завдання. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 5 хв.).

4. Оцінка за творчу роботу враховується при виставленні підсумкової оцінки (заліку) з навчального курсу. Оцінювання здійснюється в межах 10% від загальної кількості балів, тобто може складати від 1 до 10 балів.

Тема 6. Етика та деонтологія клінічної психології

Навчальна мета заняття – закріпити і поглибити знання з деонтології.

План

1. Поняття деонтології.
2. Принципи деонтології.
3. Проведення патопсихологічного дослідження.

Ключові слова: деонтологія, вимоги до особистості медичних працівників, «лікарський обов'язок» і «лікарська таємниця», психологічні типи лікарів.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрити професійно-етичні принципи роботи клінічного психолога.

2. Проаналізувати основні напрями та завдання діяльності клінічного психолога.

3. Виділити основні правила деонтології і субординації.

Домашнє завдання: скласти алгоритм патопсихологічного дослідження у клініці.

Тема 7. Комунікативна компетенція лікаря

Навчальна мета заняття – закріпити і поглибити знання за темою.

План

1. Комунікативна компетентність як професійна якість медичного персоналу, психолога.

2. Види спілкування.

3. Фактори, які впливають на процес взаємодії лікаря та пацієнта.

Ключові слова: комунікативна компетентність, «лікувальна середа».

Завдання для самостійної роботи: проаналізувати фактори, які впливають на процес взаємодії (спілкування) лікаря та пацієнта (психологічні установи, стать, вік, національність, сексуальна орієнтація, віросповідання).

Домашнє завдання: скласти тези чи стислий конспект до запропонованих питань:

1. Основи спілкування з колегами, умови створення здорового психологічного клімату в медичному середовищі.

2. Поняття про емпатію, принципи емпатичного спілкування.

РОЗДІЛ 3. ЛАБОРАТОРНА РОБОТА

Під час лабораторних занять студенти відпрацьовують навички, прийоми психодіагностики, засоби профілактики та корекції щодо психічного здоров'я. При підготовці до лабораторних занять пропонується:

1. Опрацювати лекційний матеріал за конспектом.
2. Підготуватися до виконання завдань, використавши лекційний матеріал та законспектувавши рекомендовані до теми літературні джерела.
3. Виконати завдання, які виносяться на самостійне опрацювання до відповідної теми лабораторного заняття.
5. Виконати домашнє завдання, яке передбачено темою лабораторного заняття.

Обладнання: конспект лекцій, додаткова література, методичні рекомендації з виконання лабораторних робіт, зошит для лабораторних робіт, електронний калькулятор, секундомір, бланки до психодіагностичних методик і протоколи, олівці, аркуші чистого паперу.

Форма протоколу:

Лабораторна робота №__

Тема: _____

1. П.І.Б. досліджуваного _____

2. Вік досліджуваного _____

3. Дата та час дослідження _____

4. Стан досліджуваного _____

5. Соціальний статус _____

6. П.І.Б. експериментатора _____

7. Бланк відповідей досліджуваного (додається).

Виконання лабораторних робіт передбачає складання грамотного письмового звіту, що оформлюється в зошиті, який є індивідуальним для кожного студента, за такою схемою:

1. Номер та тема лабораторної роботи.
2. Дата виконання лабораторної роботи.
3. Кількість академічних годин, відведених на лабораторну роботу.
4. Мета лабораторної роботи.
5. Перелік обладнання, необхідного для виконання лабораторної роботи.
6. Порядок виконання лабораторної роботи із зазначенням усіх передбачених пунктів, наведенням письмових розрахунків (якщо це передбачено завданням).
7. Виконання додаткових завдань із записом ходу розв'язання (якщо передбачено).
8. Формулювання висновку лабораторної роботи здійснюється у відповідності до поставленої на початку роботи мети у вигляді короткого та емкого за змістом повідомлення про отриманий результат.

Обов'язковим етапом виконання лабораторної роботи та її оцінювання є процедура захисту, яка здійснюється студентом в індивідуальному порядку. Для захисту роботи подається оформлений письмовий звіт. Викладач перевіряє правильність оформлення звіту, результати розрахунків, задає запитання стосовно процедури виконання, перевіряє правильність виконання додаткових завдань.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Історичний огляд клінічної психології.

Мета роботи:

1. Закріпити знання студентів про історичні етапи становлення психодіагностики у клінічній психології.
2. Ознайомитись із методами дослідження розладів психіки у різні періоди становлення клінічної психології, виділити їх недоліки.

Завдання:

1. Підготувати міні-доповідь на тему «Історичний огляд методів клінічної психології (Ф. Пінель, Б. Рац, П. Жене, Е. Крепелін, В. М. Бехтерев, З. Фрейд)».

2. Заповніть таблицю за результатами міні-доповідей:

Вчені	Методи	Недоліки
Ф. Пінель		
Б. Рац		
П. Жене		
Е. Крепелін		
В. М. Бехтерев		
З. Фрейд		

Домашнє завдання: проаналізувати фільм «Небезпечний метод».

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Проблема метода в клінічній психології.

Мета роботи: ознайомитися з базовими методами збору інформації у клінічній психології, їхніми головними характеристиками та навчитися самостійно їх використовувати.

Питання для самопідготовки:

1. Метод спостереження. Особливості застосування. Переваги та недоліки при використанні збору психологічної інформації.
2. Підготувати бланк спостереження.
3. Ознайомитись із вимогами до проведення клінічної бесіди.

Методичні вказівки. Студентам слід опрацювати конспект лекцій і рекомендовану літератури з питань методології психологічного дослідження осіб з розладами психіки, звернувши особливу увагу на особливості проведення спостереження та бесіди з хворими в умовах лікувально-профілактичного закладу.

Література:

1. Клиническая психология: учебник / ред. Б. Д. Карвасарского.- СПб.: Питер, 2002.- 452 с.

2. Основы клинической психологии и медицинской психодиагностики: учеб.пособ. / Б.В. Овчинников, И.Ф. Дьяков , А.М. Колчев , С.А.Лытав.- СПб.: ЭЛБИ, 2008,- 314 с.

3. Психіатрія: підручник / В. М. Козідубової, В. М. Кузнецова. - Харків: Оберіг, 2013. -164 с.

База проведення: Одеська обласна психіатрична клінічна лікарня № 1. Кабінет психолога.

Завдання 1. Відзначте у відповідній графі знаком «+» те, що, на Вашу думку, є позитивною рисою або недоліком методу спостереження.

Особливість методу, що оцінюється	Переваги	Недоліки
Безпосереднє сприйняття і фіксація особливостей поведінки в реальному часі		
Оперативність отримання інформації		
Вплив на дослідника спостережуваних їм осіб		
Вплив дослідника на спостережуваних ним осіб		
Можливість цілісної оцінки соціальної ситуації		
Об'єктивність та конкретність даних		

Неможливість установлення причинно- наслідкових зв'язків.		
---	--	--

Завдання 2. Провести спостереження за хворим у відділенні психіатричної клініки (психіатрична клініка № 1), оформити результати згідно з протоколом. Висновки подаються викладачу наприкінці заняття.

Бланк фіксації результатів спостереження

Вік _____ Стать _____ Відділення _____

Дата, час	Що спостерігалось (явище)	Умови, за яких проводилося спостереження	Що виявлено під час спостереження (факти)	Інтерпретація даних (припущення, висновок)

Орієнтовний перелік ознак «поведінкового портрету» особи на підставі яких студент має зробити висновки:

- окремі особливості зовнішності, що мають значення для характеристики людини, за якою спостерігають (стиль одягу, зачіска, наскільки намагається бути як всі, або виділяється, привертає увагу, байдужий до свого вигляду чи придає йому особливе значення). Які елементи поведінки це підтверджують, у яких ситуаціях?

- пантоміміка (постава, особливості ходи, жестикуляція, загальна скутість, або навпаки свобода рухів, характерні індивідуальні пози);

- міміка (загальний вираз обличчя, стриманість, виразність міміки, у яких ситуаціях міміка буває особливо жвавою, у яких – скутою);
- мовленнєва поведінка (мовчазність, говірливість, лаконізм, стилістичні особливості, зміст та культура мовлення, інтонаційне багатство, включення до мовлення пауз, темп мовлення).
- поведінка стосовно інших людей – статус у колективі та ставлення до цього, спосіб установлення контакту, характер спілкування (ділове, особистісне, ситуативне, співробітництво, егоцентризм), стиль спілкування (авторитарне, з орієнтацією на співрозмовника, з орієнтацією на себе), позиція у спілкуванні (активна, пасивна, споглядальна, агресивна, прагнення домінувати); наявність суперечностей у поведінці – демонстрація різних, протилежних за змістом способів поведінки в однотипних ситуаціях (у яких?);
- поведінкові прояви стосовно себе самого (до своєї зовнішності, недоліків, переваг, можливостей, своїх особистих речей);
- поведінка в основній діяльності (навчання, спілкування, праця) – на основі власних міркувань особи;
- приклади характерних індивідуальних мовленнєвих штампів, а також висловлювань, що характеризують кругозір, інтереси, життєвий досвід.

Завдання 3. Провести клінічну бесіду.

Під час проведення клінічної бесіди з пацієнтом доцільно дотримуватись стандартної схеми, яка здебільшого передбачає:

1. Знайомство з пацієнтом. Необхідно представитися пацієнту та дізнатися його прізвище, ім'я, по-батькові, дату народження та місце проживання.
2. Вислуховування скарг. Слід запитати, які скарги пацієнт має стосовно стану свого здоров'я взагалі. Вони можуть бути не тільки психічного, але й соматичного характеру. Вислуховувати хворого слід уважно, не перериваючи, і лише потім, на підставі отриманої інформації,

перерахувати його скарги та уточнювати чи непокоїть його ще щось. Під час збору скарг треба використовувати як «відкриті» запитання («Що вас непокоїть?», «Які Ви маєте скарги на здоров'я?» та ін.), так і «закриті» запитання («Чи відчуваєте Ви головний біль в області лоба, потилиці, скроней чи болить уся голова?» та ін.).

3. Проведення клінічної бесіди з одночасним аналізом психічного статусу для своєчасної зміни спрямування бесіди (для уточнення порушень, які були помічені). Послідовність описання особливостей психічних сфер пацієнта не є обов'язковою, але завжди повинна включати характеристику:

- свідомості, зокрема орієнтування у місці перебування, у часі, у навколишньому та у власній особистості;
- ступеню й адекватності мимічного, пантамимічного і мовного контакту (добрий, формальний, відсутність контакту), словникового запасу пацієнта та його особливостей, виразу обличчя, особливостей пози та ходи;
- сприйняття – за результатом аналізу скарг хворого, його поведінки та даних «об'єктивного» анамнезу;
- мислення – його темпу, зв'язності, форми та адекватності асоціацій (логічність, конкретність, розірваність, паралогічність, резонерство, патологічна деталізація, персерверації, нав'язливі, ідеї, марення та ін.);
- емоційного стану – емоційної адекватності ситуації та зовнішнім стимулам, загального фону настрою, його стійкості, вербальних та невербальних ознак порушень настрою. Слід звертати увагу на особливості емоційних реакцій пацієнта на значущих інших осіб (рідних, друзів та ін.);
- вольової сфери – рухової активності, її швидкості, адекватності та цілеспрямованості, наявності чи відсутності нав'язливих рухів, судом, парезів, та інших порушень;
- уваги – характеристики переключення, притягування, виснаження, присутність патологічних змін;
- пам'яті – наявності її загострення, зниження, амнезій (їх обсяги), парамнезій;

- інтелекту – його відповідності віку та рівню освіти пацієнта, обсяги інтересів, тощо;
- критики до свого стану та реальності планів на майбутнє.

Після проведення клінічної бесіди слід описати психічний статус пацієнта у вигляді вільного викладення основних частин, які характеризують усі перераховані сфери психіки. Завершенням описання результатів клінічної бесіди є формулювання висновків щодо психічного стану пацієнта за сферами психічної діяльності.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Різновиди психосоматичних розладів.

Мета: засвоїти психологічні методи діагностики психосоматичних розладів.

Питання для самопідготовки:

1. Здійснити підбір діагностичних методик.
2. Роздрукувати бланки методик.
3. Підготувати аркуші чистого паперу.

Пропоновані методики: Опитувальник стану здоров'я PHQ, Шкала соматичних симптомів SSS-8, Шкала депресії А. Бека, Шкала депресії Гамільтона HAMD, Методика особистісної тривожності Спілберга, Пітсбургський опитувальник якості сну PSQI, Коротке дослідження психічного стану MMSE, Клінічний опитувальник для діагностики невротичних станів, Шкала оцінки якості життя MOS SF, Торонтська алекситимічна шкала, Методика незавершених речень Сакса.

Література

1. Практична психосоматика: діагностичні шкали: навчальний посібник / Под общ. ред. О. О. Чабан, О. О. Хаустової. - Киев: ВНТУ, 2018.- 108 с.
2. Хомуленко Т. Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посіб. / Т.Б. Хомуленко.-Вінниця.: Нова Книга, 2009. -120 с.
3. <https://rideo.tv/malkina/>

Завдання: проведення психодіагностики.

Хід роботи

Група студентів поділяється на пари – досліджуваний і експериментатор, які пізніше міняються ролями. Досліджуваний виконує дану йому інструкцію. Експериментатор забезпечує послідовність пред'явлення стимульного матеріалу, фіксує час виконання завдання, фіксує результати дослідження у протоколі, робить якісну та кількісну обробку результатів дослідження, інтерпретує отримані результати.

ЛАБОРОТОРНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Внутрішня картина хвороби (ВКХ). Типи реагування на хворобу.

Мета роботи: ознайомити з методами дослідження типів психічного реагування особистості на хворобу.

Обладнання до заняття:

1. Методика ЛОБІ.
2. Бланк опитувальника.
3. Бланк відповідей.
4. Реєстраційний бланк.
5. Нормативний трафарет.

Література

1. Менделевич В. Д. Клиническая и медицинская психология: учебник / В. Д. Менделевич.- М.: МЕДпресс-информ, 2002. -452 с.
2. Клиническая психология: учебник / ред. Б. Д. Карвасарского.- СПб.: Питер, 2002.-543 с.
3. Справочник по психологии и психиатрии детского и подросткового возраста / Под ред. С. Ю. Циркина.- СПб.: Питер, 2001.-274 с.

Хід роботи:

Група студентів поділяється на пари – досліджуваний і експериментатор, які згодом міняються ролями. Досліджуваний виконує дану

йому інструкцію. Експериментатор забезпечує послідовність пред'явлення стимульного матеріалу, фіксує час виконання завдання, фіксує результати дослідження у протоколі, а також робить якісну та кількісну обробку результатів та їхню інтерпретацію.

ПИТАННЯ ДО САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання клінічної психології.
2. Історичний огляд клінічної психології. Основні етапи розвитку клінічної психології.
3. Направлення клінічної психології в Україні та закордоном.
4. Здоров'я, психологічне здоров'я, фізичне, соматичне здоров'я, хвороба.
5. Умови нормального психологічного здоров'я.
6. Проблема особистості в клінічній психології.
7. Норма та патологія особистості.
8. Вікові дізонтогенії особистості.
9. Розлади особистості.
10. Надійність та валідність класифікацій.
11. Структура основних класифікацій (DSM-IV і МКБ-10) основні принципи співвідношення.
12. Структурні мозкові порушення та їхні психологічні прояви.
13. Біологічні фактори психічної патології.
14. Психосоціальні фактори психічної патології.
15. Соціокультурні фактори психічної патології.
16. Поняття «дефект». Теорія Л. С. Виготського «первісних та вторинних дефектів».
17. Фактори, які впливають на формування дефекту.
18. Методи дослідження в клінічній психології.
19. Вимоги до проведення пато психологічного дослідження.
20. Психосоматичні розлади. Історія питання.
21. Концепція З. Фрейда, К. Юнга, А. Адлера в психосоматичній науці.
22. Нейрофізіологічні, психофізіологічне направлення (П. К. Анохин, Н. П. Бехтерева, В. Д. Тополянський, К. В. Судаков).
23. Інтегративні теорії (Г. Вайнер, В. Вайцзеккер).

24. Разновиди психосоматичних розладів. Механізм виникнення психосоматозів.
25. Психоматична особистісна структура.
26. Роль сім'ї у формуванні психосоматичних захворювань.
27. Поняття внутрішніх карантин хвороби (ВКХ)
28. Аутопластична картина хвороби. Рівні ВКХ.
29. Відношення до хвороби (Л. Л. Рохлін), гнозис хвороби, загальні здвиги в психіці хворого. Відношення хворого до своєї хвороби.
30. Класифікації ВКХ.
31. Типи особистісних реакцій на хворобу.
32. Типи психологічного реагування на хворобу.
33. Розвиток ішемічної хвороби серця з позиції психосоматики.
34. Психичні порушення при гіпертонічній хворобі.
35. Нервово-психичні порушення при виразковій хворобі шлунку.
36. Психичні стани при ревматоїдному артриті.
37. Бронхіальна астма з позиції психосоматики.
38. Психологічні проблеми у пацієнтів з цукровим діабетом.
39. Психологічна концепція виникнення діабету.
40. Картина особистості при ожирінні.
41. Картина особистості гіпотеріозі.
42. Картина особистості при шкірних захворюваннях (підлітків).
43. Психовегетативний синдром – картина особистості.
44. Картина особистості при головній болі, мігрені.
45. Психологічна реабілітація хворих із психосоматичними розладами.
46. Лікарська деонтологія.
47. Психологія лікаря і медичного працівника.
48. Психологія взаємовідносин «лікар-хворий».
49. Психологія роботи з уходу за хворими.
50. Психологія роботи з психічно хворими.
51. Психологічна корекція та консультування у практиці лікаря.

52. Комунікативна компетенція.

ЛІТЕРАТУРА**БАЗОВА**

1. Антропов Ю. Ф. Психосоматические расстройства у детей и подростка: учебник. / Ю.Ф.Антропова, Ю.С.Шевченко. – СПб. : Речь, 1997. – 556с.
2. Блейхер В. М. Клиническая патопсихология. / И. В. Крук.- М.: МПСИ, 2006. - 247 с.
- 3.Бурлачук Л. Ф. Исследование личности в клинической психологии: монографія / Л.Ф. Бурлачук. – К.: Вища школа, 1979.- С. 76 – 121.
4. Волков В. Т. Личность пациента и болезнь: учебник. /А.К. Стрелис. - Томск : Томск Госинститут, 1995. – 328 с.
5. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики: введение в психологию активности: учебник / Л.П.Гримак.- М.: Политиздат, 1987. - 286 с.
6. Зейгарник Б. В. Патопсихология: учеб. пособ. / Б.В. Зейгарник М.: МГУ, 1986.- 288 с.
7. Клиническая психология: учеб. пособ. / ред. Б. Д. Карвасарского.- СПб.: Питер, 2002.-543 с.
8. Комер Р. Патопсихология поведения и патология психіки : учеб. пособ. /Р.Комер. - Санкт-Петербург. : Речь. 2015. - 638 с.
9. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: справочное издание. / И.Г.Малкина- Пых.- М: Эксмо, 2008. - 1024 с.
11. Менделевич В. Д. Клиническая и медицинская психология: учебное пособ. /В.Д.Менделевич.- М.: МЕДпресс-информ, 2002. -452 с.
12. Николаева В. В. Влияние хронической болезни на психіку: монографія. / В.В. Николаева. - М. : МГУ 1987. 168 с.

13. Основы клинической психологии и медицинской психодиагностики: учеб.пособ. / Б.В. Овчинников, И.Ф. Дьяков , А.М. Колчев , С.АЛытав.- СПб.: ЭЛБИ, 2008,- 314 с.
14. Психиатрия и психотерапия. Справочник / Герд Лаукс, Ханс-Юрген Меллер; ред. академика РАМН П. И. Сидорова / пер. с немец. М.: МЕДпресс-информ, 2012.- 510 с.
15. Психіатрія: підручник / за заг. ред. В. М. Козідубової. - Харків: Оберіг, 2013. - 1164 с.
16. Сонник Г. Т. Психіатрія: підручник / К.: Здоров'я, 2003.- 443 с.
- 17.Ташлыков В. А. Психология лечебного процесса : учеб.пособ. / В.А.Ташлыкова. - Л.: Медицина, 1984. – 125 с.
18. Тодд Д. Основы клинической и консультативной психологи : учебник / Д.Тодд. - СПб.: Сова, 2001. – 241 с.
19. Тхостов А. Ш. Психология телесности: учебник / А.Ш. Тхостов. - М.: Смысл. 2002.- С.12-80.
20. Харди И. Врач, сестра, больной. Психология работы с больными: учеб.пособ. / И.Харди.- Будапешт. : ХПУ. 1988.- 232 с.

ДОПОМІЖНА

1. Александров А. А. Современная психотерапія: курс лекцій / А.А. Александров. - СПб. : «Академический проект», 2002. – 335 с.
2. Бизюк А. П. Патопсихология: краткий курс в контексте общей и клинической психологии: учебн. пособ. / ред. Л. М. Шипицыной. СПб.: Речь, 2010.- 415 с.
3. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: учеб. пособ. / А.Ф. Бондаренко. - М. : СМИ, 2000. – 129 с.
4. Федоренко Р. П. Методичні рекомендації до проходження психодіагностичної практики в клініці. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. у-ту ім. Лесі Українки, 2005.- 130 с.

5. Федоренко Р. П. Практикум із психологічного консультування: тренінг консультативних навичок. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. у-ту ім. Лесі Українки, 2005. 96 с.

6. Федоров В. Д. Психодіагностика особистості в системі диференціації: Наук.-метод. зб. Хмельницький: РВВ, 2013.- 350 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- мережі "Інтернет" (<http://vocabulary.ru/>); корисні сайти: www.
- psy.rin.ru;
- auditorium.ru;
- psycho.hotbox.ru;
- psynet.by.ru;
- електронної бібліотеки;
- бібліотеки університету;